

# EESTI LINNAD

(end. „LINNAD ja ALEVID“)

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6

Ilmub 10 korda aastas.

XII aastakäik.

Numbri hind 25 senti

Nr. 2

Mai

1939

## SISU.

Pärnu linnapea Hendrik S o o 60-aastane.  
Kolme Balti riigi omavahelise liiklemise  
areng — **P. Randpõld.**

Rahvasupelasutisist.

Linnavolikogude valimiste tagajärgede kok-  
kuvõtmisest.

Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Kroonika.

# EESTI LINNAD

## EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

**№ 2**

XII AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn,  
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

**Mai**

**1939**

### Pärnu linnapea Hendrik Soo 60-aastane.

19. mail 1939 sai Pärnu linnapea Hendrik Soo 60-aastaseks.

H. Soo sündis 19. mail 1879 Tihemetsa vallas. Alghariduse sai Voltveti-Kuusalama külakoolis ja Saarde kihelkonnakoolis, kust siirdus Pärnu linnakooli, mille lõpetas 1898. a. 1899. a. astus ta politseiteenistusse, milles viibis 1912. aastani, mil õienas eraadvokaadi eksami ja asus tegevusse eraadvokaadina. Maailmasõja puhkemisest kuni 1917. aastani oli H. Soo sõjaväeteenistuses. 1917.—1918. a. organiseeris H. Soo Pärnus miilitsat ja oli selle ülemaks. 1918. a. algas H. Soo omaavalitsuslik tegevus. Nimelt sel aastal valiti ta Pärnu linnanõunikuks. Kolme aasta pärast valiti ta Pärnu linnapeaks, millisel ametikohal teotses 1924. aastani. Siis siirdus H. Soo jälle eraadvokaadiks, jäädes aga edasi linnavolinikuks ja Pärnu linna revisjonikomisjoni liikmeks, täites mõne aja ka selle esimehe kohuseid. 1933. a. valiti ta uuesti linnanõunikuks ja 1936. a. — linnapeaks.

Töötanud rea aastate jooksul omavalitsuse mitmesugustel aladel ja omandanud rikkalikke teadmusi, on ta neid rakendanud üld-

suse teenistusse. Kõik need suured edasamud, mida Pärnu on teinud viimaseil aastail, on lahutamatult seotud H. Soo' nimega.

Mis puutub H. Soo' seltskondlikku tegevusse, siis viiks pikale hakata loendama kõiki neid organisatsioone, kelle tegevusest ta võtab aktiivselt osa ja ikka juhtival kohal.

Kuid H. Soo' omavalitsustegevus pole piirdunud üksi oma kodulinna Pärnuga. Kogu oma linnapeaks oleku ajal on ta olnud Eesti Linnade Liidu juhatuse liige ja seetõttu on ta asjatundlik omavalitsustegevus ulatunud me kodumaa kõikidesse linnadesse ja nii mitmegi ürituse teostamisel on H. Soo olnud kaastegev.

Eesti riigile ja rahvale osutatud teenete tunnustuseks on talle annetatud Eesti Punase Risti 3 kl. teenete-



märk.

Eesti Linnade Liit ja ajakiri „Eesti Linnad“ ühinevad arvuka õnnitlejaskonnaga, soovides H. Soo'le tervist, indu ja töötahet jätkata senise noorusliku tarmuga oma edukat omavalitsustegevust nii me uhkeima supellinna Pärnu, kui ka üldse Eesti kommunaalelu arenguks ja õitsenguks.

## Kolme Balti riigi omavahelise liiklemise areng.

P. Randpõld.

Minu kirjutise teemaks on „Kolme Balti riigi omavahelise liiklemise areng“. Selle teema vaatlemisele asun, tõeliselt öeldud, teatud kartusega, kuna mulle tundub, et piinevus, millisega mitte ainult Euroopa, vaid ka ookeanitagused maad jälgivad viimase ajal asetleidvaid sündmusi, ja ärevus homse päeva pärast, mis on vallutanud inimeste meeli kogu maailmas, moodustavad mitte just väga hea tagapõhja selleks, et rääkida sellisest teemast, nagu seda on turism, kuigi see toimuks maade vahel, milliseil on rahulikud, sõbralikud ja heanaaberlikud vahekorrad. Kes tahaks lahkuda oma kodunt ja oma maalt hetkil, mil võib saada ohustatud kodumaa saatust? Seda teevad vaid väga vähesed. Just vastupidi, kõik, kes viibivad väljaspool oma riigi piire, tõttavad koju, katkestades oma teekonna, ravimise või lihtsalt puhkuse. Seda oleme kõik näinud nii mitmelgi korral. Kuid loodame, et äike ei taba meid, et seesmisel olud ei takista meid me püüete täideviimisel omavahelise tutvuse süvendamise alal. Seda veel rohkem seepärast, et meie riikide liit on esijoones ideelise iseloomuga liit ja sellisena toetub see oma viimases momendis enda eetilisele tõekspidamisele, suunates oma püüdeid teile, milliste kaudu on saavutatud kultuurilised, sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused mitmeks aastaks ette.

Pärast maailmasõda sündmuste keerises tekkinud iseseisvad riigid Eesti, Läti ja Leedu on seotud ühise saatusega ja mida lähemalt meie maade elanikud üksteisega tutvuvad, seda kindlamalt võime rajada oma tulevikku ja seda tugevamad oleme ise. Sellist tutvumist hindab kõrgesti ka me riikide ametlik diplomaatia.

Peab tähendama, et kõik kolm meie riiki on põllumajandusriigid ja läbikäigud kaubandusalal nende vahel ei ole suured. Peale selle lahutab meid tõu erinevus. Me räägime igaüks oma keelt. Igaühel meist on oma kül-

laltki silmapaistev kunstikirjandus, kuid kahjuks üks naaber ei ole kuigi hästi informeeritud sellest, mis vastaval alal on saavutanud teine naaber. Eriti kurvad on asjad ses suhtes Eesti ja Leedu vahel, seda küll tänu suurele vahemaale, kuid teiselt poolt kirjandusliku keele oskamatusel, samuti ka vastavate tõlgete puudumisele (Eestil pole Leeduga isegi ühiseid piire). Vaatamata nendele, esimesel pilgul nii vähe mõõduandvatele oludele, me siiski püüame kõik läheneda üksteisele ja juba alates me riikide iseseisvuse esimesist päevist otsime teid tihedamaks sõpruseks ja üksteise mõistmiseks, mitte ainult poliitilisel kaalutusil ja arvestusil, vaid ka järgides alateadvuslikke hingenuansse, mille tagapõhjaks on meie ühine lähedasem või kaugem minevik.

Koostöö elustamises ja omavahelises tutvumises kolme Balti riigi vahel aitavad suures määral kaasa mitmesugused koosolekud, nagu näiteks majandus- ja põllumajandustegelaste kongressid, inseneride kongressid, linna- ja kohtutegelaste, ajakirjanikkude ja teiste nõupidamised, samuti ka koostöö büroo tegevus ja rahvaste koostöö kongressid, milliseid on organiseeritud igas riigis. Kuid nende kongresside ja nõupidamiste osavõtjaskond moodustab ainult väga väikese osa iga riigi elanikkude arvust ja pealegi see kuulub gruppide juurde, milliseid seovad kutsealased huvid, nii siis on kodanikkude laiema ringkonnad võrdlemisi vähe osa võtnud rahvastevahelisest läbikäimisest. Seepärast tuleb edaspidi tööenergia, mida kulutatakse turismiküsimuste lahendamisele, suunata eriti sellele, et tõmmata sellesse liikumisse võimalikult suurt arvu inimesi ja äratada neis suuremat huvi sõitude vastu naabermaale, et ühisel jõul oleks võimalik ületada kõik takistused, mis seisavad sellisel liiklemisel ees. Kahjuks pole selliseid takistusi vähe ja neist kõneleme hiljem, kuid peab tähendama, et esimesed sammud ses

suunas on juba astunud ja Eesti, Läti ja Leedu valitsuse esindajate konverentsil, mis kutsuti kokku Läti avalikkude asjade ministriumini turismiosakonna algatusel Riias 4.—6. veebruarini 1939, on juba vastu võetud resolutsioonid, mis rõhutavad tungivat vajadust kõrvaldada praegusi ebamugavusi Balti riikide piiride ületamisel, kuna need takistavad vaba liiklemist.

Esimesi nõudeid riigi piiridest ülesõidul on kohustus hankida välispass ja konsulaarviisa, mis annab õiguse sisse- ja väljasõiduks. Välispassi eest võetakse tavaliselt fiskaalne maks, mis mõnedes riikides on nii suur, et keskkihi inimesel osutub selle lunastamine raskeks. Samuti ka sissesõiduõiguse eest võõraste riiki, viisa eest, mis on välja antud tagatisena soovimatute elementide sissesõiduks, võetakse sageli suuri makse. Enne maailmasõda, majandusliku liberalismi ajastul, kuni 1914. a. kadus peaaegu viisade süsteem. Kes tahtis reisida välismaale, see lunastas omale laeva- või raudteepileti, võttis raha niipalju kaasa, nagu kellelgi võimalik ja asus teele. Mitte ükski riik (välja arvatud Venemaa) ei olnud huvitatud sellest, kes teie olete, miks reisite jne. Ainult Vene kodanikel oli vaja võtta välispass, et seaduslikult välja sõita, samuti ka välismaalasil, kes soovisid sõita Venemaale. Viimaseil aastail on mõned riigid kaotanud viisad või ka jättes need alles, ei võta nende eest maksu või on sisse seadnud odavamad viisad kuurortide külastajatele jne.

Kuid kõik riigid pole nõus seda tegema. Mõnedele annavad maksud välispassidest ja viisadest silmapaistvaid tulusid, mille kaotamine oleks ebameeldiv. Teisel kõrgeid passimaksud tasakaalustavad valuuta väljavedu ülepääsõitudel. Lõpuks kolmandail on viisad ja passid hädatarvilised, et reguleerida massilist emigratsiooni, kus rahvas hakkab otsima uut kodumaad, mis sageli muutub päris laiaulatuslikuks.

Turismipoliitikas peab pidama aksioomiks seda, et turism on eksportsaadus, millest riik saab valuutat. Edasi peab asuma sellele seisukohale, et turism rahvusvahelises liikle-

mises peab olema sama vaba ja takistusteta, nagu liiklemine siseriigis, kuna rahvusvaheline turism põhineb vastastikusel üksteise mõistmisel ja tõkete seadmine väljarändamiseks omalt maalt võib kutsuda esile samasugust talitusviisi teistes riikides. Seepärast turismimaksud, kui nendeta läbi ei saa, peavad olema fiskaalsed ja mitte keelava iseloomuga, s. t., et need peavad rahuldama tululisi huve ja mitte tekitama kunstlikke tõkkeid väljasõiduks, kuigi see toimuks oma maa turismi edendamise huvides või selleks, et säilitada nn. aktiivset turismibilanssi, s. o. et tasakaalustada sissesõitjate ja väljasõitjate arvu.

Erandid selles üldises seaduses on vaid vähesed riigid, nende seas ka Eesti ja Läti, kus juba alates 1925. a. on vastastikku likvideeritud nii välispassid, kui ka viisad. Mõlemate riikide kodanikud võivad minna üle piiri tavaliste isikutunnististega ja tänu sellele mugavale liiklemisvõimalusele on turismiliikumine Eesti ja Läti vahel väga elav.

Natuke teiselaadiline legitimatsioonikord kehtib Eesti ja Soome vahelises liiklemises. Eesti ja Soome politseiasutised annavad oma riigi kodanikele, igale ilma mingisuguste takistusteta, nn. „reisikaardi“, võttes selle eest väikest tasu. See kaart on kehtiv 6 kuud, vaatamata sõitude arvule. Pärast selle tähtpäeva möödumist võib võtta uue kaardi. Analooiline kord kehtib ka Skandinaavia riikides, Belgia ja Hollandi vahel ja mujal.

Kui Eesti ja Läti vahelises liiklemises passiformaliteedid on juba vähendatud miinimumini ja need enam ei valmista mingeid tõkkeid, siis Leedu ja teiste Balti riikide vahel ootab see küsimus veel heatahtlikku lahendust. Kuigi vastastikku on viisad juba kaotatud, on siiski jäänud veel kohustus hankida välispass, mille eest võetakse võrdlemisi suurt maksu, mille suurus on igas riigis isesugune. Kui me kord oleme asunud uurima teid, kuidas kõrvaldada tõkkeid, mis takistavad tihedat liiklemist kolme naaberrahva vahel, siis peab tähendama, et välispassi likvideerimine Eesti, Läti ja Leedu vahel oleks üks kiiduväärsemaid samme. Tuleks aval-

dada tõsist soovi, et kõigi kolme Balti riigi valitsused võtaks kaalumisele selle reformi võimaluse. Kuid siinjuures peab mainima, et praegune poliitiline moment pole eriti soodus selle küsimuse heatahtlikuks lahendamiseks, kuna nende rahvaste massiline liikumine, kes paaniliselt otsivad endale kaitset teisis mais, sunnivad neid maid tarvitama vahendeid, milliseil on keeluseloom. Nende vahendite hulka tuleb lugeda ka kohustust lunastada välispassi ja säilitada alalist piirikontrolli. Kuid põhimõtteliselt oleks ülalavaldatud soov vastuvõetav ja kui jälle kord saabuvad normaalsed ajad, võib loota, et praegust korda revideeritakse, ja küsimus lahendatakse rahvusvahelise turismi arengule soodsas suunas. Oleks soovitatav, et Eesti ja Läti vaheline riigipiiri ületamise kord laieneb kõigile kolmele Balti riigile, s. o. ülepiirikäimisel vaja esitada tavaline isikutunnistus, mis oleks varustatud kodaniku päevapildiga.

Järgmine tähtsaim takistus, mis tunduvalt tõkestab riikidevahelist liiklemist, on valuutakitsendus, teiste sõnadega, keeld viia välja raha ja väärtusi üle kindlaksmääratud summa. See summa on sageli kindlaks määratud nii väikesena, et see on võrdne täielise keeluga. Jättes siin lähemalt arutamata need vahendid, milliseid valitsused on valinud oma maa maksude tasakaalustamise huves, tuleks vaid tähendada, et väga vähesed Euroopa riikidest lubavad oma kodanikel viia üle piiri suuremaid summasid, kuna suurem osa riikidest on jõudnud kindumusele, et on vajalik takistada kapitalide ja väärtuste väljavedu. Et kontrollida valuuta väljavõtmist, on pandud kehtima kord, mille järgi tuleb registreerida summad, mis on reisijal kaasas, sõites üle piiri. See on formaliteet, mis käib närvidele mitte ainult valuutaspekulantidele, vaid ka täiesti lojaalseile ja ausaile reisijaile.

Balti riikides said valuutakitsendusi kõige vähem tunda Eesti kodanikud, kes sõitsid üle piiri. Igaüks võis võtta kaasa 200 kr. ja suuremate summade väljavõtmiseks võis võrdlemisi kergesti saada luba Eesti Pangalt.

Pole loota, et Balti riikides lähemas tulevikus kõrvaldatakse valuutakitsendused. Et siiski leida võimalusi omavahelise läbikäimise soodustamiseks, võiks võib-olla seada sisse turismikliiringu süsteemi, samul aluseil, nagu seda praktiseeritakse riikide omavahelises kaubavahetuses. Ma ei tahaks aga ses küsimuses esineda kindlate ettepanekutega, kuna nende praktiline elluviimine on küllalt raske. Peale selle ei tea ma, kuivõrd kliiringle toetuv turism on kooskõlas meie valitsuste rahanduspoliitikaga.

Järgmiseks, kui mitte öelda tõkkeks liiklemise arengus Balti riikides ja nende kaudu, siis ometi igati suureks ebamugavuseks on reisijaskonnale need lugematud formaliteetid, millistega reisijail tuleb kokku puutuda meie kolme riigi piiridel, ja nimelt passi-, valuuta- ja pagasikontroll. Eriti tülitav on see magamisvaguneis reisijail öörongidel. Magusa une pealt äratatakse reisija, et ta esitaks oma passi, valuuta ja pagasi. Kuigi see kõik toimub võib-olla võrdlemisi kiiresti ja ärevuseta, ei kergenda see siiski reisijate olundit, kuna igaüks ei saa enam pärast seda uinuda teiskordselt.

Selle korra kergendamiseks ja muutmisest on räägitud juba varemgi, kuid seoses eelseisvate olümpiamängudega tuleval aastal Helsingis kerkis see küsimus uuesti esile ja nüüd oli selle algatajaks juba Soome valitsus, kes pöördus oma esindajate kaudu Balti riikides meie valitsuste poole palvega kergendada piiri ületamise formaliteete kõigile, kes sõidavad olümpiamängudele Balti riikide kaudu, viisil, nagu see toimub ööliiklemises Taani ja Rootsi vahel.

See küsimus huvitab meid mitte ainult Helsingi olümpiamängude pärast, vaid üldse, nagu üks liiklemise elustamise teist niihästi Balti riikide eneste vahel, kui ka transiitliiklemises Euroopast Skandinaavia riikidesse ja vastupidi. Räägitakse, et paljude piiride ja nende ületamisel esinevate formaliteetide tõttu Euroopa reisijaskond ei tahtvat sõita näiteks Soome Balti riikide kaudu, vaid valivad selleks palju pikema tee, läbi Rootsi.

Kuidas ümber organiseerida kehtivaid formaliteete, et reisijaid võimalikult vähe tülitada? Selles küsimuses meil Eestis arutletakse järgnevaid võimalusi:

1. Valuuta registreerimist kõikides Balti riikides tuleks toimetada ühtlaselt ja omavahel peaks olema kehtiv ka valuutaluba. Selline luba antakse turistile, kui ka registreeritakse temal kaasasolev valuuta sellel meie riikide territooriumil, kuhu ta sõidab sisse esiteks Saksast või Poolast, Rootsist või Soomest, ühekordseks, peatuseta transiitsõiduks. Meie Balti riikide sisepiiridel valuutakontrolli enam ei toimetataks, kuid kontrolli tuleks teostada ainult sõites üle järjekorras viimase riigi piiri, misjuures seal võetakse ära ka valuutaluba. Sellisteks piirideks on läänes Leedu piir Poola ja Saksaga, kuid teises lõpppunktis — Tallinn Eestis.

Reisija annab valuutaloo vagunisaatjale ettenäitamiseks vastavaile ametnikele sisepiiridel, kui see oleks vajalik. Samasuguseid loafunktsioone peaks kohandama ka Eesti, Läti ja Leedu kodanikele rahvusvahelises liiklemises.

2. Suur pagas on läbivaadatav järjekorras esimese Balti riigi piiril, mida turist ületab ja see plommitakse eriliste omavahel tunnustatud plommidega, mis kõrvaldatakse väljudes riigist, mis on järjekorras viimane.

Käsi pagasi kontrollivad sõidu ajal vastavad ametnikud. Käsi pagasi võib üle anda rongisaatjale koos võtmetega ja selle läbivaatamine võib toimuda reisija juuresolekuta, millega välditakse igasugune närveerimine.

3. Reisijad, kes sõidavad magamisvagu-  
neis, peavad olema paigutatud nii, et transiitsõitjad oleks eraldatud reisijaist, kes lähevad maha sisemaajamades. Kõikide reisijate piletid on rongisaatja käes, kes näitab neid ette kontrolliks, kus ja millal see on vajalik. Magamisvaguneid saadavad vastavad ametnikud sellelt maalt, millest rong läbib. Need vaatavad järele, et ükski reisijaist ei läheks maha vahejaamades ilma pagasi läbivaatamata.

Kui reisijail oleks transiitraudteepiletid, siis vahest võiks tarvitada plommitud vagu-

nite süsteemi, nagu seda praktiseeritakse sõidul läbi Poola koridori.

4. Magamisvagunite reisijate passid on samuti rongisaatja käes ja nende kontroll toimub omanikkude juuresolekuta. Läbisõiduvõisa, mis on antud välja- ja sissesõiduks ühe Balti riikidest, on kõlblik ka teisis.

Ülalmainitud võimalused piiriformaliteetide hõlbustamises ootavad lähemat väljatöötamist ja tähelepanelikku analüüsi, kuna nende praktiline ellurakendamine võib osutuda raskeks või see ei rahulda iga üksiku riigi fiskaalseid ja sisemisi huve. Kuid asjaolu, et riikide vahel, mis ülal on juba mainitud, on teostatud kõikide formaliteetide võimalik hõlbustamine, lubab ka loota, et ülalmainitud reformid osutuvad võimalikeks.

Kui kord neid Balti riikide vaba liiklemist tõkestavaid soovimatuid olusid ühel või teisel teel osutub võimalikuks vähendada või likvideerida, siis edasisist vahendeist, mis soodustaks vastastikuse tutvumise arengut Balti rahvaste vahel ja mõjustaks soodsalt turismi väljakujunemist, võiks mainida järgmisi:

1. Luua Eesti, Läti ja Leedu organisatsioonide ekskursioonidele, kes külastavad ühte mainitud riikidest, soodsaid tingimusi sõitmiseks kõigil liiklemisteil.

2. Organiseerida soodsail tingimusil omavahelisi ringsõite kunsti-, kirjandus-, ajakirjandus- ja teisile tegelasile.

3. Üldse võtta osa kõigist üritusist, mille eesmärgiks on rahvusvahelise turismi areng.

4. Moodustada Eesti, Läti ja Leedu esindajate alaline komisjon üldiste küsimuste vaatlemiseks turismi seisukohalt, kui need oleks seoses vastastikuse tutvumise edendamisega.

Siin peab tähendama, et sellise komisjoni on juba moodustanud valitsusasutised, kes juhivad Eesti, Läti ja Leedu turismi. Esimene nende valitsuse esindajate nõupidamine oli Riias 4.—6. veebruarini, teine Tallinnas 19.—21. maini 1939.

5. Pöörata erilist tähelepanu omavahelise liiklemise arendamisele Balti riikide noorsoo vahel, alates noorimaist õpilaspõlvist.

6. Püüda kooskõlastada seaduseandlust turismi alal kolme Balti riigi vahel.

7. Arendada igapidi koostööd, propageerides omavahelist liiklemist turismi aluseil.

8. Turismi arengut mõjustavad soodsalt ka ühised vaimsed huvid. Seepärast on vajalik koostöö, tutvudes vastastikku ajaloo, rahvaluule, kirjanduse, kunsti ja kõigi me kolme rahva kultuuri saavutistega.

Kõigi nende ettepanekute elluviimine la sub suurel määral koostöö bürool, neil valitsusasutisil ja mitmesugustel organisatsioonidel, kes on kutsutud koostööle turismi arengu soodustamiseks.

Lõpuks olgu esitatud mõningaid vahendeid, millised oleks hädavajalikud liiklemise ja turismi elustamiseks kolme Balti riigi vahel. Sellega muidugi pole puritud see tähtis küsimus, kuna siin on ainult lühidalt puudutatud iseloomulikemaid momente, sest süvenemine peensusisse viiks meid liiga kaugele. Peale selle tuleb väga arvestada praegust aega, mis on täis igasuguseid üllatusi, nii et on raske kaugele ette näha ja mitte ainult kaugele, vaid ka lähemasse tulevikku. Va-

helduvad konjunktuurid, vahelduvad inimesed, vahelduvad vaated ja ideed, vahelduvad ka võimalused ellu viia plaane ja ettepanekuid. Üks on aga selge ja see on alati me silmade ees, nimelt et liiklemist Balti riikide vahel tuleb soodustada. Ja siin on üheks paremaks vahendiks turism. Seepärast tuleb rakendada kõik jõud, et kõrvaldada tõkked, mis takistavad seda. Selle omavahelise liiklemise kõrgeim ülesanne peitub püüdeis tugevdada meie omavahelist solidariteeti poliitikas, kultuuri ja majanduse alal, et seda solidariteeti ei vapustaks välised olud ja et kasvaks me omavaheline üksteise mõistmine — sõpruse suurim pant. Naabermaa, selle rahva iseloom, selle traditsioonide ja struktuuri tundmine loob võimalusi kõrvaldada igasuguseid tülküsimusi ja arendab vastastikust sümpaatiat, mis raskeil ja otsustavail hetkil on asendamatu. Inimene, nautides rõõmu sõidust teisele maale, kus talle pakub rahuldust maaliline loodus, meeldiv rahvas ja selle külalislahkus, mitte ainult ei rahulda oma igatsust „kaugele randade“ järgi, vaid õpib ka hindama ja armastama neid „randu“ kõigis nende võludes.

## Rahvasupelasutisist.

Mitmesuguseist töist, mille teostamine nõuab erilisi tervishoiutehnilisi teadmisi, tuleks kahtlemata esijoones mainida rahvasupelasutiste rajamist.

Kasvatustikkudest spordiharudest tuleb oma tähtsusest seada esimesele kohale ujumine. Prantsusmaa spordiasjatundja Hibert tähendab, et suplemine on täielikem kõigist harjutusist. Täielik harjutus peab olema ühtlasi hügieeniline, esteetiline ja kasulik.

Ujumise hügieeniline efekt on suur. Ujumine aktiveerib keha tähtsamaid elundeid, eriti hingamist, puhastab nahka ja karastab seda külma vastu. Ujumisel on suur mõju rinnakorvi laienemisele ja hingamisvõime suurenemisele. Ujumisel on samuti väga soodus mõju kogu lihastikule ja eriti selgroo õg-

vendamisele, ta nõuab liigutuste täpset koordineerimist. Rasked sukeldumis- ja päästeharjutused arendavad külma verd, julgust, osavust ja enesesusaldust. Lõpuks, kõik ujumisharjutused on vastuvaidlematult kasulikud.

On vähe spordiharusid, mis näivad olevat kehalisele ja vaimsele arenemisele nii soodsad, kui seda on ujumine. Mis puutub ujumise vahetusse kasulikkusse, siis selgub see, kui arvestada, et Prantsusmaal upub aastas umbes 3500 inimest.

Kuid Prantsusmaa kliimatilistes oludes on suplemine lahtises vees võimalik vaid mõne nädala jooksul ilusal hooajal. Kuna linnades olevatesse voolavatesse vetesse pillutakse sageli jätiseid, siis on suplemine neis mitte ai-

nult vastik, vaid ka kahjulik. Nende asjaolude tõttu ollakse sunnitud looma kunstlike supelvõimalusi, kui tahetakse harrastada suplemist läbi aasta.

Kuigi rahvasupelusasutiste asutamise tarvilikkust on kerge tõestada, kutsub nende ehitamine esile suuri vastuväiteid, sest et nende ehitamine nõuab suuri kapitale, kuna supelasutiste majanduslik tulusus pole kuigi kindel.

Selliselt esiletoodud vastuväide on vaieldav, sest küsimus on halvasti tõstetud. Kõigepealt on siin tegemist edasilükkamatu vajadusega, mida kohalikul omavalitsusel tuleks võtta hädavajalikema ülesandena. Kas on supelasutis kulukam kui kool või haigla? Ja kui ühiskonnal lasub kohustus arendada laste vaimseid jõude, kaitsta ja abistada nõrku haiguste vastu, kas ei tule siis ühiskonnal — tehes loogilisi järeldusi — hoolitseda selle eest, et kodanikud oleksid kehaliselt niisama tugevad kui vaimselt.

Mida me vajame ja mis meil praegusel ajastul puudub, on kulude tegemine kaalutult. Sageli ei olda rahul mõne hoone utilitaarse välimuse pärast ja arvestatakse peamiselt selle fassaadi, mis aga on vaid üheks päraldiseks. Alljärgnevalt on näha, milliste keeruliste küsimustega on seotud supelasutise ehitamine, see on nagu mõni tehas rohkearvuliste tehniliste peensuste, rikkaliku materjali ja luksuslike dekoratsioonide ja seadmetega, mis on küll soovitatavad päraldised, kuid vaatamata sellele on siiski möödapääsmatud.

Pole vaja väita, et supelasutiste eksploateerimine on pea alati seotud puudujäägiga, kui arvestada ainult rahalist tulu. Kuid samuti on lugu koolide ja haiglatega, millised asutised nõuavad veel rohkem juurdemaksu. Peaküsimus seisneb aga selles, et kergendatakse koorem niivõrd, kui võrd see on võimalik. Ja siin evib määrava tähtsuse kavade realiseerimise osavus. Sõltuvalt sellest, kuidas ja millistest lähtekohtadest väljutakse, maksub ka ehitus vähem ja selle eksploateerimine on odavam. Peab ikka arvestama, et supelasutis on ühtlasi etenduste saal, veevärk

ja veetorn, filtreerimise reservuaar ja soojuskeskjaam. Sellest nähtub, et supelasutise ehitamine vajab mitme tehnikaala eriteadlaste koostööd. Sealjuures osutub sageli tarvilikuks, et mõni ala alluks täielikult teisele, mis on eelduseks, et kogu ehitus õnnestub. Seepärast tuleb kahtlaselt suhtuda kõigisse *a priori* tehtud arhitektuurilistesse otsusesse, ilma et oleks täielikult arvestatud kõiki mehaanilisi protsesse. Rohkem kui mingi muu ehitus on supelasutis teatud süntees, aga mitte mõnede masinaosade täpne kokkumonteerimine. On loomulik, et väljudes teoreetilistest tõdedest, võib välja töötada mõne ideaalse supelasutise kava, kuid millisest seisukohast „ideaalne“? Kliimaatilised tingimused, ehitusmaterjal, tarvitusele tulev kütteaine, vee iseloom, maapinna laad ja lõpuks arhitektuuriline ruumiline kujundamine pole igal pool ühesugune. Seetõttu võib kindlasti väita, et tüüpiline supelasutis mõjub sageli ruumiliselt ebasoodsalt. See kõik nõuab aga, et siin loobutaks ratsionaliseerimise katseist ja et arhitektile jäetakse vabadus valida tuhandete kombinatsioonide hulgast selle, mis kõige enam sobib antud juhtumil. Seejuures võib ära määrata neid üldisi iseloomustavaid jooni, millele peab ehitist vastama, kuid igatahes selle kitsendusega, et need üldmääramised ei kujuta endast midagi absoluutset, vaid on väike kogu reglementeerivaid ettekirjutusi, mis on saavutatud uuema aja praktikast.

Ujumisbasseinid võivad olla kinnises ruumis või vabas õhus. Viimased kujutavad endast lihtsustatud ehitist ja osutuvad heaks kompromissiks seal, kus linna rahaline jõud on nõrk. Tavaliselt ehitatakse spordiväljakute juurde väikesemõõdulisi vabaõhusupelbasseine voolava veega, kui on lähedal jõgi või ringvooluseade vee värskendamiseks. Viimasel juhtumil võib tulla kõnesse vee soendamine isegi ilma suurte kuludeta. Seda eriti juhtumil, kui on olemas majapidamisjätiste põletamise ahi. Rõivistu, mis on ühtlasi ka ulualuseks vihma puhul, rahuldaks juba minimaalseid spordinõudeid. Sellist vabaõhusupelbasseini võib siiski nime-



tada probleemi „spartalikuks“ lahenduseks, vastandina suurele, kinnisele supelbasseinile, mida võiks nimetada „sibariitlikuks“.

On endastmõistetav, et suuri kulusid nõudvate uuemaageste tehniliste abinõudega on võimalik ka kinnist ruumi varustada küllaldaselt värske õhuga ja saavutada päikesekiirte mõju.

Supelasutise üldplaan sõltub esijoones krundi kujust. Tavaliselt on arhitekt piiratud krundi kontuuri ja naabruskonnaga. Supelasutis vajab palju õhku ja valgust ja seepärast tuleb, kui on vähegi võimalik, võtta selle alla suurem ja igast küljest vaba maaala.

Plaani peajaotused on: sissekäik ja vastuvõturuum, kabiinide osa, bassein vastava halliga, millega mõnikord on ühenduses türgi saun, puhke- või kehaliste harjutuste saal, arstiabiandmispunkt ja mitmesugused rahvale kättesaadavad ruumid, peale selle veel pesuköök, pesuhoiuruum, mehaanilised seadeldised, lõpuks administratsiooniruumid, millele mõnikord lisanduvad teenijaskonna korterid. See teine osa ruumidest peab aga olema täiesti eraldatud supelasutise osast, kuhu pääseb rahvas.

Ootesaalid, mis asuksid sissekäigu läheduses, peaksid olema küllalt ruumikad, et ära mahutada vähemalt nii palju ootajaid, kui mitmele isikule on lubatud korraga tarvitada basseini. Suurtes linnades on see vahekord poolteisekordne. Veel suurem vahekord poleks aga otstarbekohane, sest siis tuleks oodata järjekorda umbes üks tund. Seepärast, selle asemel, et lasta rahvast kaua oodata, on siiski parem lasta vähem rahvast ooteruumi ja ehitada juurde veel uus supelasutis.

Rõivatustumiskabiine peab olema rohkesti. Neid tuleks arvestada umbes 3—4 igale 20 m<sup>3</sup> basseini mahule. Kui seda proportsiooni ületatakse suuresti, siis rahva suure tunge kellaegadel toimub vee rüvetamine väga intensiivselt. Sealjuures tuleb lubada kabiine kasutada keskmiselt 40—45 minutit. Kui aga kabiinide arvu proportsioon on väike, siis on basseini maht suurem kui kõrvalruumide läbilaskevõime, mistõttu basseini ei saa kasutada maksimumini. Sellist kaks äärmust

esinevad Dinard'i ja Touquet' supelasutistes. Tuleb hoiduda ka sellest, et peale rõivatustumise ei tuleks kabiinidest kuni basseini käia pikka maad. Samuti on küllalt keeruline kabiinide grupeerimine. Üheks heaks lahenduseks on see, kui paigutada kabiinid mitmele korrale, mis on omavahel ühendatud laiade treppidega. Kabiinide arvu võib vähendada, võttes tarvitusele portatiivset rõivaste hoidmise viisi. Nimelt antakse igale külastajale kerge sumadan, millesse pandakse rõivad peale rõivatustumise kabiinis. Väljudes sellest, antakse sumadan hoiule. Selle viisi juures pole suplemise ajal kabiin kinni, vaid seda võib tarvitada uus külastaja. Nii võib kabiinide arvu vähendada poole võrra. Mõnikord tarvitatakse ka kabiine kahe sissepääsuga, mis võimaldab täiesti eraldada rõivastatud külastajaid kostüümis isikuist. Sageli taotellakse sellega ka eesmärki, et jalatseis ei mindaks basseini äärde, millega hoitakse ära igasuguse mustuse sattumist vette. On endastmõistetav, et kabiinid peaks olema ehitatud sellisest materjalist ja nii, et neid võiks pesta suure veega ja tarbekorral desinfitseerida. Kabiinide osas leidub sageli ka rõivatustumissaale, mis on määratud suurematele gruppidele, nagu koolidele, spordiringidele jms.

Äsja on igalpool pandud kehtima kord, et muidu ei pääse rõivistust basseini, kui peab läbima duširuumi. On nimelt täheldatud, et isikud, kes muidu hoolitsevad väga oma ihu puhtuse eest, ei pese end sageli enne supelasutisse minekut puhtaks higist ja tolmust, reostades seega basseini vett.

Esialgne duši võtmine peab seepärast olema sunduslik. Puhtuskahtlasilt isikult tuleb diskreetselt paluda end pesta ja võtta põhjalikult dušši.

Duširuumide põrandal peaksid olema suured nõud või rentslid, kus saaks anda jalgadele dušši. Ja kui pole võimalik sellest ruumist pääseda otse basseini, tuleksid jalad siiski enne basseini minekut puhtaks loputada sellekohases ruumis.

Supelbasseini ruumi ei tohi mingil tingimusel lasta rõivastatud isikuid — mittesup-

lejaid. Neil juhtumeil, kus on ette nähtud pealtvaatajate juurdelaskmine, paigutatakse nad peamiselt rõdudele, mis on selleks reserveeritud ja mis peavad olema täiesti eraldatud. Mõnes luksuslikus supelasutises võib muidugi ette näha „erapooletut maaala“ — kas baari või salongi näol, kus kõigile on võimaldatud juurdepääs, kuid ühendustee basseinigaga peaks minema tingimata duši- või vähemalt jalgade loputamise ruumi kaudu. Peab aga alati meeles pidama, et basseini ja selle lähemale ümbrusele tuleb vaadata kui mingile pühale paigale, mis nõuab selliste tolmu ja mustuse kogujate, nagu seda on jalatsid, eemalhoidmist.

Et vältida kukkumisi, mis võivad olla hädadohtlikud, ei tohiks suplejate jalutusruumis olla isegi väiksematki kallakut. Jalutusruumi laius peaks olema vähemalt 2 m, kusjuures on otstarbekohane, kui sukelduskoha läheduses oleks tunduvalt avaram ruum mitmesuguste mängude ja ajaveetmise jaoks. Bassein võib olla mitmeastmeline, kuid on soovitatav, et siin arvestataks sellekohaste spordiorganisatsioonide poolt antud mõõtudega.

Bassein on tavaliselt täisnurkne. Selle pikkus on 100 m, või  $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$  või  $\frac{1}{2}$  sellest, laius — proportsionaalses vahekorras pikkusega, s. o. 10—25 m, sügavus 0,9 m kuni 1,8 või 2 m, kusjuures sukeldumis- ja hüpete sooritamise koht peaks olema 3—3,5 m sügav, milline sügavus lubab hüpata 5 m kõrguselt vee pinnast. Kui aga soovitakse sooritada akrobaatilisi hüppeid 10 m kõrguselt, peab basseini sügavus olema vähemalt 5 m. Sageli jaotatakse basseiniid kahte ossa — väike õppebassein 0,6—1,2 m ja spordibassein — 1,5 m sügav, mis võimaldab veepallimängu.

Bassein peab olema veega täidetud kuni äärteni, et vältida lainetuse tekkimist veeliikumiste reflekteerimisel seinust, mis segab väga ujumisvõistlusi. Seepärast peab basseini ümbritsema väike kanal, millesse kogub üle äärte voolav vesi.

Kasulikuks täienduseks on türgi saun, eriti harjutusil. Kuid igal juhtumil peaks ette nägema sooje ruume ja aurusauna, mis oleks

vahetult ühendatud basseinigaga ja nimelt selle osaga, mis on reserveeritud liikumiseks palja jalu. Samuti oleks otstarbekohane tervishoiu- ja terapeutiliste punktide asumine basseini juures.

Pesupesemisasutis nõuab suuri ruume. Seepärast pole linnade supelasutises neid sageli olemas, sest pea alati on olemas soodus võimalus lasta pesu pesta väljas. On küllaldane, kui paigutada puhta pesu riulid eesruumi taha.

Võrdlemisi suurt ruumi on vaja reserveerida mehaanilisile seadeldisile, milliseist tähtsaimad on: ruum vee värskendamiseks, filtreerimiseks, soendamiseks ja steriliseerimiseks, küttekolde, elektritransformaatorite paigutamiseks jms.

Masinad paigutatakse peamiselt keldrikorrusele. Peatingimuseks aga on, et kõik need seadeldised oleksid paigutatud nii, et on võimalus hõlpsasti pääseda nende üksikute osade juurde, et teostada nende korrahoidu ja järelevaatust.

Mõnikord on suurte kuludega püütud automatiseerida seadeldisi, eriti neid osi, milliste ligi on raske pääseda, kuid sealjuures on jälle tekkinud raskusi remontide ja vananenud osade asendamise puhul uutega.

Supelasutiste hooned oma ilmelt nõuavad erilist ehitusviisi. Nad peavad võimalikult suuremal määral olema isotermilised. Tuleb võtta tarvitusele kaitseabinõusid, et vältida vahetpidamata tekkiva veeauru hävitavat mõju ehitusmaterjalile ja mööblile; tuleb arvestada vundamendi all oleva maa kandejõu erinevaid omadusi, sest basseini olelusest on tingitud asjaolu, et raskase surve pole ühtaoliselt jaotatud üle kogu vundamendi. Seepärast osutub tarvilikuks leida sellist ehituskonstruksiooni, kus on arvestatud seda nähet. Lihtsaimaks osutub, kui teha basseini sõltumatuks hoone teisist osist, mis on ehitatud iseseisvale vundamendile. Bassein ehitatakse tavaliselt raudbetoonist. Metallkonstruksioonid — selliseid on ka olemas — näivad olevat vähesobivad seal, kus valitseb alaline niiskus. Nagu praktika on näidanud, pole tarvilik otsida absoluutset veekindlust

kas lisandades betoonile kolloide või võttes tarvitusele basseini põhja ja seinte katmiseks mõnda veekindlat materjali. Tegelikult aga on betoon, kui ta on õieti doseeritud, iseenest juba veekindel. Tuleb vaid karta kohalikke pragusid, mis tekivad siis, kui raudosad pole korralikult asetatud. Peale selle osutub peaaegu möödapääsmatuks tervishoiulisest seisukohast — enam kui välise ilu pärast — katta basseini seest kahhelitega, mis on absoluutselt veekindlad. Hästiehitatud basseini juures võivad esineda vaid tähtsusetu läbivoolamised. Igaks juhtumiks tuleks iga basseini alla ehitada väikesed rentsliid.

Mis puutub hoone enese ehitamisse, siis odavuse ja ehitamise kiiruse kaalutusil on hakatud seinu ehitama õhukestena. Üldjuhustena täidetakse metall- või raudbetoonkanderaamistik 11—22 cm paksuselt. Kuid sellest on veel vähe, et hoone seinad vastaksid isothermilisile nõudeile. Viimaste nõuete kohaselt oleks väga soovitatav, et ehitataks paksud seinad suurekaloorilise mahuga. Kuid nüüdsel ajal oleks selline lahendusviis seotud väga suurte kuludega. Seepärast tuleb püüda vähendada seinte soojajuhtivust.

Välisseinte parimaks ehitusviisiks — odavuse ja kiiruse seisukohast — tuleb pidada kahtlemata kahekordset seinu õhuvahega. Kuid selleks, et selline sein oleks tõesti soojakindel, on tingimata tarvilik, et seinte vahel oleval õhul poleks mingit ühendust välisõhuga, sest vastasel korral ta enam ei isoleeri. On isegi soovitatav võimalikult kindlalt isoleerida seinte vahel olevat õhku, milleks otstarbeks võib tarvitada rida uusi isoleermaterjale, kuid seda peab tegema asjatundlikult.

Igal juhtumil, ei tohi jätta arvestamata asjaolu, et välissein on ühtlasi ka kaitseks vihma vastu ja seepärast ollakse sunnitud loobuma tarvitamast ainult õõneskive, mis kui käsnad imevad vett ja ei isoleeri ka efektiivselt.

Moodne arhitektuur on hakanud tarvitama terrasse ja siin esineb suuri raskusi iso-

leerimiseks. Seal, kus on kahekordne sein, on kasulik sisse ehitada horisontaalseid kütetorusid või õhulõõre.

Välismüüride sisekülgedele isoleerimine mõjustab ka kondenseerimist. Kuid ujulate õhk on väga niiske. Siin aitaks vaid üks abinõu: kui rahalisil kaalutusil pole võimalik võtta tarvitusele õhulõõre, siis on vaja sisse seada aktiivne ventilatsioon ja õhuküte külmima seinu läheduses.

Ka õhku ja valgust on tarvis suuremal määral. Supelasutisel peavad seepärast olema väga suured aknad. Et vähendada soojuse kadu, tarvitatakse alati kahekordseid aknaid. Ja kuigi see teeb ehituse kallimaks, tasub see siiski end mitmekordselt.

Igatahes valgus supelasutises peab igalpool olema ühtlane ja hajunud. Kui ujumishall on pime ja veepind valgustatud, on see kontrast väga ebameeldiv pealtvaatajaile.

Vaatamata kõikidele ettevaatusabinõudele kondenseerimise vastu, tuleb ehitusmaterjalina ja möbleerimiseks kasutada sellist materjali, mis ei karda niiskust. Hoidutakse puu tarvitamisest, kui see pole kaetud veekindla värviga. Metallosad kaetakse roostekindla värviga või mitteoksüdeeruva nikli-, kroomi- või emailikihiga. Põranda ja seinte katmiseks sobivad kõige paremini glasuurkivikesed või värvilised fajanssplaadid.

Supelasutise varustamisel mehaaniliste seadeldistega tekib kohe küsimus — milline vesivarustussüsteem on sobivaim. Suuremalt jaolt valitakse kinnise ringvoolu süsteemi, sest voolava veega supelasutis nõuab, et vesi midagi ei maksuks ja et seda poleks vaja ka soendada. Vastasel korral on tegemist ülepeämata suurte kuludega.

On ekslik arvata, et on võimalik saada puhta veega basseini, kui vett ei uuendata vähemalt kord 12 tunni jooksul, või kui on tegemist voolava vee uuendamisega — siis lasta basseini, selle mahule vastavalt, värsket vett iga 18 tunni tagant.

Suplejate poolt vette kaasa toodud haisgidud paljunevad hädaohtlikult isegi neil tundidel, mil basseini ei tarvitata, ja vesi

muutub kiiresti kahjulikuks. Kui on tegemist voolava veega, siis vee alaline segamine värske vee juurdevoolu tõttu pidurdab

vee halvenemist, kuid mitte täielikult. Peale selle tuleb arvestada ka vee värvi; vesi võib olla rüvetamata, kuid siiski mitte puhas.

(Järgneb.)

## Linnavolikogude valimiste tagajärgede kokkuvõtmisest.

Käesoleval aastal korraldatavad omavalitsuste esinduskogude valimised on oma iseloomult erinevad kõigist meil seni korraldatud riiklikest ja kogukondlikest valimisist.

Uue valimisseadusega on kodanikele antud avar võimalus kandidaatide ülesseadmiseks ja ülesseatud kandidaatide hulgast sobivaimatena paistvate kandidaatide väljatõstmiseks. Kehtiva valimisseadusega kodanikele pakutavad hüved on niivõrd selged, et nende juures lähemalt peatumiseks pole vajadust.

Omavalitsuste esinduskogude valimisel on kodanikud omistanud alati võrdlemisi elavat huvi. Peab nüüdki arvestama, et eelolevail valimisel kerkib kandidaate üles umbes kahekordne valitavate arv.

Asja uuduse tõttu mõtlevad valimistagajärgede kokkuvõtmise tööde eest hoolitsema kohustatud ametiasutised ja ametnikud juba nüüd, kuidas oleks võimalik lahendada seda kiireloomulist ja suurt täpsust nõudvat ülesannet otstarbekaimalt ja kiireimalt.

Tulevasil valimisel on iga valimisedel individuaalne. Seetõttu ei tule senisel valimisel ainukehtiv üksikute sedelitegruppide kaupa valimistulemuste kokkuvõtmise viis enam üldse arvesse. Teoreetiliselt on võimalik, et ühes keskmise suurusega valimisringkonnas kaht täiesti ühetaoliselt märgitud valimisedelit ei esinegi.

Linnas, kus on moodustatud üks valimisringkond, kus tuleb valida 20 volinikku, millega igal sedelil on lubatud märkida kuni 15 nime ja kus kandideerib üldse 45 isikut, on võimalik valimisedelil kandidaate ära märkida üldse  $\frac{45!}{15!(45-15)!} = \frac{45!}{15! \cdot 30!} = 344\,867\,425\,584$  viisil.

Kui kõik maailma 2 060 000 000 inimest, eraldamata imikuid, haigeid ja vigaseid, tuua sellesse linna hääletama, siis jääb igal osavõtjal seejuures veel võimalus märkida 167 valimisedelit, mis poleks märkimisviisilt identsed ühegi teise sedeliga.

Kuigi valimistagajärgede kokkuvõtmise tööst välja langeb nii harjunud ja usaldatav gruppeerimise teel kokkuvõtmise viis, võib tagajärgede kokkuvõtmist teostada ikkagi veel mitmel viisil.

Nii näiteks võiks üks lugeda ette igalt sedelilt järjekorras ristikestega märgitud kandidaadid, teine märgiks selle põhjal tulbakestega kokkuvõttelehele tulemused; või iga lugemisest osavõtja loeks temale lugemiseks antud sedelitepakis järjekorras ära esiteks kõik need sedelid, millel on ristikesega märgitud 1. kandidaat, kirjutaks tulemused üles, selle järgi 2. kandidaadi äramärkimised jne.; või jälle märgiks iga lugeja tulbakestega vastavale kokkuvõttelehele iga sedeli sisu ühekorraga.

Iga kokkuvõtte tegemise juures on oluliseks nõudeks, et see tehtaks äärmise täpsusega ja et see võimaldaks kergelt ja täpselt järelkontrolli. Selle nõude vajadus saab selgeks eriti neil juhtumel, kui viimastena sisseminevate volinikkude ja esimestena kandidaatideks jääjate häälte arvus on suur tasavägisus.

Hinnates sellelt seisukohalt, pole esimese ja teise näitena toodud tagajärgede lugemise viisid rahuldavad. Need on võrdlemisi aegavõtavad ja vähemusaldatavad, nende kontrollimine on võimalik ainult sel moel, kui kogu töö kas terves ulatuses või üksiku kandidaadi suhtes uuesti teha. Esimene viis kui eriti aeganõudev peaks täielikult kõrvale

jääma, teisena toodud menetlus võiks leida tarvitamist võib-olla ainult seal, kus sedelite arv pole suur ja kus ei esine palju kandidaate.

Kus on aga tegemist suurema arvu sedelitega ja kus tuleb valida juba enam kui 5 kandidaati, seal võiks tulla arvesse ainult kolmanda näitena toodud menetlus. Seejuures on lugeja füüsiline töö ja liigutuste arv vähem, töö on otstarbeka märkimislehe olemasolul kiirem ja seda on võimalik korraldada nii, et ta annab kerge järelkontrolli teostamise võimaluse.

Oieti korraldatud häältelugemise toimingut võiks kujutella järgmiselt. Kõigepealt loetakse üle kastis olevad ümbrikud. Iga lugemisest osavõtja pakib loetud ümbrikud sajakaupa, köidab kinni ja annab komisjoni juhataja kätte. Kui juhataja on kindlaks teinud antud häälte üldarvu, annab ta igale lugejale korraga ühe paki avamiseks. Iga tööst osavõtja juba ümbrikude avamisel kontrollib valimissedelid nende kehtivuse seisukohalt ja eraldab kõik sedelid, mille kehtivuse suhtes kuidagi võiks kahelda, kui ka tühjad ja muid pabereid sisaldavad ümbrikud. Kui kõik ümbrikud on avatud, kontrollib avaja veel kord, kas kõik ümbrikud on avatud ja loeb kokku valimissedelite, võimalikkude kahtlaste sedelite ja tühjade ümbrikude arvu. Kui summa on sada, annab ta sedelitepaki jällegi üle juhatajale. Viimane eraldab kahtlased sedelid ja muu võimaliku ning asendab need kehtivate sedelitega.

Selliselt korraldatud pakid, mis sisaldavad igaüks 100 kehtivat sedelit, annab juhataja ühes vastavate kokkuvõttelehtedega häältelugejaile. Kokkuvõttelehti on lastud juba varem vastaval arvul kas käsitsi, hektograafil või trükikojas valmis teha. Leht on täpselt valimissedeli pikkune, sellel on paremale äärel kirjutatud kõik kandidaatide nimed või on aga serva külge kleebitud vastava ringkonna valimissedel. Kandidaatide nimede järgi on kogu lehe ulatuses tõmmatud selgestieraldatavad rõhtjooned. Leht on püstjoontega jagatud sajak nummerdatud lahtriks.

Kokkuvõttelehe täitmisel on põhimõtteks, et kõik ühe valimissedeli märkimised kantaks sisse ühele püstreale ja iga sedeli jaoks tarvitataks eri püstrida.

Kui esimene valimissedel asetada kokkuvõttelehele nii, et nende ääred on kohakuti, siis pole selle sedeli tagajärgede märkimiseks vaja teha muud, kui tõmmata kokkuvõttelehe esimesse püstritta iga ristikesse kohale üks tulbake. Järgmise sedeli märkimised kantakse samal viisil järgmisse püstritta jne.

Et komiteele võimaldada kontrollimist ka nn. näiteproovi kaudu, on tarvis sedelid asetada pakki nende lehelekandmise järjekorras; on veel parem kui nad seejuures ka nummerdatakse. Nummerdamine on hõlpus, kui püstread on varustatud järjekorranumbritega.

Kes soovib tööd hõlbustada, võtab kokkuvõttelehe omale ette pealkirjaga allapoole, kinnitab selle läätснаeltega laua külge ja alustab sissekannete tegemist lehe parempoolsest äärest. Kuna valimissedelil on märkimised vasakul äärel, siis nüüd, kus ka valimissedel asetatakse ülemise äärega allapoolepöörduvalt, asetsevad märkimised paremal äärel ja käed saavad töötada normaalses kirjutusasendis: vasakuga hoitakse valimissedelit ja paremaga tõmmatakse tulbakesi. Oluline siin on, et töö juures pole vaja kogu sedelit silmadega edasi-tagasi üle vaadata, sest sedeli äär asetseb täidetava püstrea kõrval ja ristikeste ja tehtavate tulbakeste vahe on kogu sissekannete tegemise ajal 2—3 cm. Nii ei väsi silmad, töö on kiirem ja ei esine kergesti vigu. Täheldada tuleb siinjuures ainult seda, et lehe ja sedeli ülemised ääred oleksid täpselt kohakuti.

Kui kõigi 100 sedeli märkimised on selliselt sisse kantud, seotakse sedelitepakk kinni ja antakse koos kokkuvõttelehega, millele selle täitja on alla kirjutanud, komisjoni juhataja kätte. Juhataja nummerdab need tema kätte saabumise järjekorras ja kontrollib summade kokkuvõtted.

Kirjeldatud viisil teostatud kokkuvõttetöö kontrollib end ise ja vastutus töö korrald-

kuse eest pole mitte ainult komisjoni juhatajal, vaid ka igal kokkuvõttelehele sissekandjal. Kahtluse korral on võimalik nii töö läbiviijal enesel, kui ka kontrolli ja järelevalvet teostajail tööd iga üksiktoimingu suhtes kontrollida. Mingisuguste segamiste ja eksitamiste korral ei lähe lugemine siin segi ja sissekandmise tööd võib igas seisundis katkestada.

Kokkuvõttetöö ulatus sõltub ka väga palju sellest, kui mitmeks valimisringkon-

naks on vastav linn jagatud. Mitme valimisringkonna olelusel tuleb igas ringkonnas valida, esineb ja märgitakse ära proportsionaalselt vähem kandidaate. Näiteks linnas, kus tuleb valimisele 20 volinikku, sisaldaksid kõik selles linnas antud valimisedelid ühe valimisringkonna puhul kuni 15, kahe ühesuuruse ringkonna puhul aga kuni 7 äramärgitud kandidaati. Võiks öelda, et teisel juhtumil on tagajärgede kokkuvõtmise töö umbes kaks korda väiksem.

I.

## Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Eesti Linnade Liidu juhatuse koosolekul 11. mail 1939 arutati Siseministeriumi Oma-valitsustetalituse poolt Eesti Linnade Liidule seisukohavõtmiseks saadetud Majandusministeriumi kirja siseministrile kinnisvaramaksu võtmise kohta linnades, milles avaldati soovi, et linnavolikogude sellekohaste määruste muutmise teel oleksid teostatud järgmised põhimõtted:

- 1) tööstuslike ettevõtete masinate ja sisseadete väärtus ei kuulu kinnisvaramaksuga maksustatava väärtuse hulka;
- 2) maksustatavast väärtusest ei tehta mingeid mahaarvamisi jooksvate või korrastuskulude arvel;
- 3) tööstuslike ettevõtete kinnisvaramaksumäärad väärtusest peavad olema proportsionaalsed maksumääradele kinnisvara puhastulususest, eeldades keskmise puhastulususe 6% ja igal juhtumil mitte üle 10% kinnisvara väärtusest.

Arutanud küsimust, otsustati asuda seisukohale, et p. 1 pole kooskõlas Linna-seadusega, p. 2 avaldatud põhimõte on õige, p. 3 ei saa ühineda, sest maksu võtmine toimub individuaalsete hindamiste järgi, kus kinnisvarade tulususe ja väärtuse suhete % on suuremad kui selles punktis on tähendatud.

Vaadanud läbi linnavolikogu kodukorra kava, otsustati see, peale mõningate vähemate paranduste tegemise, heaks kiita.

Majaomanikkude Koda avaldas soovi korraldada koos ELL esindajatekogu järgmise koosolekuga väikelinnade majaomanikkude esindajate koosolek, kus tuleksid arutusele „uus Ehitusseadus väikelinnade seisukohalt“, „Väikelinnade tänavaehitamise viise“ ja „Loomapidamise võimalusi väikelinnades“.

Arutanud küsimust, otsustati teatada Majaomanikkude Kojale, et ELL põhikirja järgi võivad ELL esindajatekogu koosolekust osa võtta vaid linnavolikogude poolt valitud esindajad ja seepärast need väikelinnade majaomanikkude esindajad, kes pole ühtlasi ka kohalikkude linnavolikogude poolt valitud ELL esindajatekokku, koosolekust osa võtta ei saa. Küll aga oleks väga tervitatav, kui ELL esindajatekogu koosolekuga lähiaegselt toimuks ka väikelinnade majaomanikkude esindajate koosolek.

ELL esindajaks sihtasutise „Turismi Kesk-korraldus Eestis“ nõukokku valiti J. L u t s, asetäitjaks — K. T a m m i s t e.

ELL esindajatekogu järgmine koosolek otsustati pidada Türi juuli algul 1939, kusjuures päevakorras oleks ELL 1938/39. a. tegevus- ja rahaline aruanne, Türi linnavanema A. V i i r m a a' ülevaade Türi linna ajaloost ja praegusest majapidamisest, Kuresaare linna peaja J. P e r e n s'i referaat uue Ehitusseaduse põhijoonist ja Tallinna linnaarsti dr. N. S a r v'e referaat võitlusest tolmuga.

## Kroonika.

### Frits Suit 20 aastat Võru linnapea.



6. juunil 1939 võis Võru linnapea Frits Suit tagasi vaadata oma 20-aastasele tööle Võru linnapeana. Eestis on vähe linnapäid, kes nii pika aja jooksul on püsinud omal vastutusrikkal kohal. Et F. Suit on korduvalt valitud linnapeaks, tõendab kõige selgemini seda, et talle kuulub Võru linna kodanikkude siiras poolehoid ja lugupidamine.

Kuid koos oma ameti juubeliga võis F. Suit mälestada ka üht teist tähtpäeva. Nimelt 1. juunil 1939 täitus 15 aastat päevast, mil ta valiti Eesti Linnade Liidu juhatusse, kus ta on töötanud tänaseni.

Nende 15 aasta jooksul on ta suure andumuse ja innuga aidanud edendada ja arendada meie kommunaalelu ta mitmekülgsuses ja nii mitugi üritust sel alal on tihedasti seotud F. Suidu nimega.

Eesti Linnade Liit ja ajakiri „Eesti Linnad“ õnnitlevad F. Suit'u ta tähtpäevade puhul ja soovivad juubilarile parimat tervist

ja tahet senise viljaka tegevuse jätkamiseks nii Võru linna õitsenguks, kui ka kogu Eesti kommunaalelu hüvanguks.

### Elva abilinnavanem Aldur Parveots 60-aastane.



14. juunil 1939 sai Elva abilinnavanem Aldur Parveots 60-aastaseks.

A. Parveots sündis 14. juunil 1879 Aru vallas. Pärast kihelkonnakooli lõpetamist ja sõjaväeteenistust siirdus ta 1906. a. politseiteenistusse, milles püsis 1927. aastani, mil läks pensionile.

A. Parveots on üks Elva aleviomavalitsuse loomise mõtte algatajaid ja elluviijaid. Hiljem on ta juhtinud Elva alevivolikogu ja alates 1933. a. on ta olnud Elva alevivanema abiks ja on praegu abilinnavanemaks. Ka võtab A. Parveots aktiivselt osa mitmest Elva organisatsioonist, olles neis tegev juhtival kohal.

Eesti Linnade Liit ja ajakiri „Eesti Linnad“ ühinevad arvuka õnnitlejaskonnaga ja soovivad A. Parveots'ale ta sünnipäeva puhul head tervist, jõudu ja tahet jätkata senise tarmuga omavalitsus- kui ka seltskondlikku tööd kasuks järjest arenevale Elvale.

### Helsingi linnavalitsuse tegevuse ülevaated vanemate aastate kohta.

Helsingi linn on oma tegevuse kohta trükinud tegevuse ülevaateid juba 1887. a. alates. Linnavolikogu algas oma tegevust 1875. a. Kuna aga vanemate aastate tegevuse kohta puudusid trükisilmunud ülevaated, asuti nende kirjastamisele tagantjärele. Käsitellakse 1875.—1887. a. tegevust. Ülevaade koostatakse vanade protokollide, kirjavahetuse ja muu arhiivmaterjali alusel. Kogu töö ilmub kolmes köites. Esimene köide ilmus juba 1931. a. ja sisaldas ülevaate 1875.—1878. a. kohta, teine köide — 1879.—1883. a. kohta — ilmus 1938. a. suvel, kuna kolmas köide, millesse kuuluvad 1884.—1887. a.; ilmub 1939. a. Viimase köite käsikirjad on juba enam-vähem valmis. Pikk vaheaeg esimese ja teise köite ilmumise vahel oli tingitud majanduskriisist. 1938. a. eelarvesse aga võeti korraga kahe köite trükkimise kulud. Ülevaated koostab rahanduskambri endine sekretär, filosoofiamaister Haralt Dalström. Iga aasta osa jagub järgmiseks osiks:

#### A. Linna kinnisvaradesse puutuvad asjad:

1. Linnaplaanisse, kinnisvarade omandamise ja võrandamise puutuvad küsimused.
2. Linna kinnisvarade renditamise ja kasustamise puutuvad küsimused.
3. Linna hoonete ja majade kasustamine ja uute hoonete püstitamine.
4. Muud linna kinnisvaradesse puutuvad küsimused.

#### B. Linna vallasvarasse ja rahasse puutuvad asjad.

#### C. Muud asjad.

Ilmunud teine köide sisaldab 376 lk., olles seega tunduvalt väiksem igaaastasist väljaandeist, mil ühe aasta kohta käiv ülevaade tavaliselt on üle 500 lk. paks.

### Veevärk Kemi linnale.

Kemi linnavolikogu otsustas lasta valmistada vastavad kavad linna veevärgi ehitamiseks. Vastav tellimine anti Helsingis asuvalle üldisele inseneribüroole. Kavad tahe-

takse saada valmis õige kiiresti, et oleks võimalik tööpuuduse hooajal rakendada selle kava kohaselt inimesi veevärgi ehitamise tööle. Kuna linnal on vaid 5000 elanikku, on see küllaltki suur ettevõte.

### Meremeeste töövahendus Pori.

Pori linnavolikogu otsustas seada ametisse erilise isiku meremeeste töövahenduseks. Töövahendaja tegevusväljaks oleksid välised sadamad. Palgaks määrati 200 Smk. kuus.

### Rahvusvaheline hüdrotehnikanäitus Liège'is.

Maist novembrini 1939 korraldatakse Belgias, Liège'is rahvusvaheline hüdrotehnikanäitus, kus muuhulgas on esindatud järgmised grupid: vesi teaduses ja insenerikunstis (sisesadamad, vesiehitustööd linnas ja maal, laevasõit, veeteadus ja -tehnika troopikamaal ja koloonias).

Üheaegselt ülaltähendatud näitusega korraldab rahvusvaheline linnade ja kohalike valitsuste liit (*Union Internationale des Villes et Pouvoirs Locaux*) samas 4.—8. septembrini 1939 sisesadamatepäeva, mis kujuneb juunis 1937 Kölnis peetud päeva jätkuks.

### Riigi käendus väikekorterite ehitamiseks Saksas.

Novembri lõpuks 1938 oli Saksas antud 694 000 000 Rmk. käenduseks väikekorterite ehitamisel. See on senini osutunud vägagi tõhusaks abinõuks teise hüpoteegi hankimiseks. Selle tagajärjel on ehitatud 378 000 korterit, mille koguväärtus ulatub 2 400 000 000 Rmk. (ilma krundi väärtuseta). Kuna Saksa riigi tööminister on tunnustanud tarvilikuks jätkata väikekorterite ehitamise soodustamist, on ta astunud samme, et rahaminister suurendaks käendussummasid 200 000 000 Rmk. võrra, mille tagajärjel viimane suurendas ülemmäära seniselt 700 000 000 riigimargalt 900 000 000 riigimargani.



### Zuidersee kuivatamine Hollandis.

Niinimetatud kirde polder (tammistatud madalik), Zuidersee uus suur kuivatatud maaala, valmib umbes paari aasta jooksul. Hollandi valitsus teatas, et seejärel alatakse kogu lõunapoolse Zuidersee kuivatamist. Seega võidetakse merelt maaala, mille pindala võrdub ühe provintsi maaalaga. Kogu see hiiglatöö maksab 400 000 000 Hollandi kuldnat. Kuivatamise kavad on koostamisel, mille valmimisel alatakse kuivatustöid. Kuna Hollandi rahvastikutihedus on suur — keskmiselt 230 inimest  $km^2$ , viljakail marsialadel — isegi kuni 600 inimest  $km^2$ , suudetakse merelt võidetud maaga tunduvalt kustutada maanälga. Võrdluseks olgu tähendatud, et Eestis eluneb 23,7 inimest  $km^2$ . Seega on Hollandi ligi 10 korda tihedamini asustatud kui Eesti.

### Stokholmi linnavolikogu 75 aastat vana.

Hiljuti sai Stokholmi linnavolikogu 75 aastat vanaks. 1913. a., kui volikogu sai 50-aastaseks, anti välja eriline juubelialbum, mis sisaldas biograafia kõigi volinikkude kohta. Nüüd jätkati seda lisaväljandega, mis sisaldab ülevaate viimase 25 aasta kohta, nimelt 1913—1938. Teos ilmub suures albumikaustas, 208 lk. paks, heal paberil ja sisaldab pilte ja eluloolisi kokkuvõtteid kõigi volikogu juhatajate, volinikkude, volikogu poolt valitud esindajate, linna kõrgemate ametnikkude ja linnavalitsuste kantselei ametkonna kohta. Isikud esinevad kronoloogilises järjekorras ja neist, kes korduvalt esinevad, tuuakse pildid ka korduvalt, kuid elulooliste andmete suhtes tehakse viide kord juba avaldatud andmeile. Nii esineb 18 juhatusliiget, 11 linnanõunikku, 377 volinikku, 43 juhtivat ametnikku, kelle hulka on arvatud vaid praegu ametisolevad isikud, kusjuures linnavalitsuse kantselei koostis on toodud kuni vanema teenijani kaasa arvatuna. Volikogu juhatuse liikmeile on igapähele pühendatud üks lehekülj, mil-

lest  $\frac{2}{3}$  kuulub pildile ja  $\frac{1}{3}$  eluloolisile andmeile, kuna volinikele ja ametnikele on võetud igapähele  $\frac{1}{3}$  leheküljest. Päevapilt on paigutatud pahempoolsele servale ja selle kõrvale on paigutatud eluloolised andmed. Eluloolised andmed toovad esikohal märkuse, millal nad on kandnud voliniku või volikogu juhatuse liikme ametit ja kelle poolt nad on valitud volikogusse. Sellele järgnevad andmed sündimise, hariduse, tähtsamate elukutsete, seltskonnategevuse ja muude selliste kohta. Kõige lõpus on toodud trükisilmunud kirjatööde nimestik.

### „Rohelised linnad“.

Aedaderajajate rahvusvahelisel kongressil esines huvitava ettekandega „Rohelised väljakud linnade kaunistamiseks“ vabahärra Sven A. Hermelin. Ta ütles: „Kuna suurlinnu ei saa ümber paigutada maale ja ettevõtteid muuta põldudeks, peab siiski võimalikult palju maad toodama linna ilustama linna ilmet ja tervendama linlaste elu. Avalik haljasalastatistika viiestkümnest Saksa linnast 50 000 elanikuga näitab ajavahemikul 1927—1937 järgmist arengut:

Avalikud haljasalad	1927, $m^2$	1937, $m^2$
Linna metsi .	138 195 564	181 840 253
Sellest:		
Parke ja bo- taanikaaedu	39 160 481	59 539 385
Kalmistuid .	24 359 659	28 068 325
Iluväljakuid .	5 678 776	9 721 743
Spordi- ja mänguvälja- kuid . . .	13 566 009	21 987 966
Paraadivälja- kuid . . .	947 814	2 268 762
Väikeaedu .	34 594 539	53 688 422
Asundusmaid	179 300	13 067 046
	Arv	Arv
Puisteepuid	1 121 166	1 361 658

„Der Gemeindetag“.



# **„Eesti Linnad“** **(end. „Linnad ja Alevid“)** **Eesti Linnade Liidu häälekandja**

ilmub 1939./40. a. XII aastakäiguna, avaldades artik-  
leid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja alevi-  
omavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende  
kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) — kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

**Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6**  
**Telefon 431-58**

